
**ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО
БАЧЕННЯ ТА РЕКОМЕНДАЦІЙ
ОРГАНАМ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ
ЩОДО ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ОКУПАЦІЇ
ТА ВИКЛИКІВ У ПРОЦЕСІ РЕІНТЕГРАЦІЇ
ТОТ АР КРИМ ТА м. СЕВАСТОПОЛЯ
В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ**

Гаяна Юксель, Андрій Щекун

До написання Звіту на тему: «Формування комплексного бачення та рекомендацій органам державної влади України щодо подолання наслідків окупації та викликів у процесі реінтеграції ТОТ АР Крим та м.Севастополя в інформаційній сфері» 19 вересня 2023 року автори провели стратсесію з залученням багатьох експертів, що є фахівцями медіа, та представників державних органів влади, що формують та реалізують інформаційну політику. Змістовно були винесені та обговорені актуальні питання:

1. *Загальна державна інформаційна політика України після деокупації Криму.*
2. *Взаємодія медійного сектору та ВЦА (перший період деокупації), далі – медійного сектору та органів влади.*
3. *Пропозиції до змін до чинного законодавства України щодо інформаційної сфери в контексті деокупації Криму (Закон України «Про медіа», чинне законодавство про ЗМІ тощо).*
4. *Форми та методи роботи кримських ЗМІ та інформаційного-медійного середовища після деокупації, зокрема питання відновлення інфраструктури, забезпечення матеріально-технічної бази, формування творчих*

колективів, кадрове забезпечення та питання люстрації в журналістському середовищі тощо.

5. *Повернення та збереження української державної ідентичності, формування проукраїнського світогляду, популяризація української культури, мови.*

6. *Ліквідація пропагандистських наслідків окупації в медійному середовищі, протидія пропаганді після деокупації.*

7. *Підтримка та розвиток ЗМІ та медійних ресурсів корінних народів України.*

Всі експертні думки, пропозиції були врахованими та викладені у цьому Звіті.

Під час написання цього викладеного Звіту нами були використані матеріали наукової монографії експертки групи «Гуманітарна політика» Кримської платформи, доцентки Таврійського Національного Університету імені В.І. Вернадського, кандидатки філологічних наук, доцента Юксель Г.З. «Кримська інформаційно-медійна парадигма в контексті окупації півострова (лютий 2014 – лютий 2022 рр.): Трансформація медійної сфери та інформаційна політика України»: Монографія. Київ: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк». 2023. 564 с. ISBN 978-617-8043-59-9.

1. ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Незаконна окупація Криму в лютому – березні 2014 р. стала результатом непродуманої державної політики України щодо Криму, відмови у встановленні та відновленні прав та свобод корінних народів України, зокрема кримськотатарського народу. Така позиція держави мала місце з моменту становлення та утвердження Незалежності України у 1991 році та до заключній фазі окупації півострову в 2014 році, а саме до безпосереднього проведення воєнної операції із захоплення українських територій з боку Міністерства оборони, Федеральної Служби Безпеки, Головного розвідувального управління Російської Федерації з використанням Чорноморського флоту РФ у Криму та спецвійськ Росії. Місцевими кримськими проросійськими силами, які перебували на момент операції із захоплення при владі, разом із московськими кураторами 16 березня 2014 р. був організований незаконний, не визнаний світовою спільнотою «кримський референдум» щодо приєднання півострова до Російської Федерації.

В умовах руйнування встановленого міжнародного правопорядку, силового переформатування головних принципів функціонування суспільства, яких зазнав такий важливий регіон унітарної України як Автономна Республіка Крим та місто Севастополь саме медіапростір – активна сфера життєдіяльності суспільства – одним з перших зазнав зовнішнього впливу, примусової трансформації та глибинних змін. Зовнішні виклики 2014–2023 рр. для України визначили розвиток українського кримського медіапростору в новітніх умовах; продиктували необхідність та заклали підвалини для формування нової інформаційної

політики України; потребували використання відповідних форм і методів роботи щодо тимчасово окупованої території, реагування на поточну ситуацію; організації інформаційного спротиву та боротьби українського суспільства в умовах несвободи й тотального контролю з боку агресора; пошук різноманітних шляхів інформаційного зв'язку з громадянами України на півострові.

Цілком зрозуміло, що в цьому процесі новий етап у розвитку подій і необхідність переосмислення та переформатування засад державної політики стосовно ТОТ в Україні виникли внаслідок відвертого повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації, яке розпочалося 24 лютого 2022 р. Стрімкий розвиток подій, виклики для безпекової ситуації держави, поява після 24 лютого 2022 р. нових тимчасово окупованих територій, проведення активної фази воєнних дій в умовах повномасштабної агресії РФ проти України негайно потребувало інформаційної протидії загрозам у сфері захисту прав жителів тимчасово окупованих територій. І в цьому контексті, безумовно, відбулися зміни стосовно Криму. До повномасштабного вторгнення українська держава та суспільство ще «розглядали», як першочергову можливість, дипломатичний шлях повернення Криму, але після 24 лютого 2022 року позиція України будується на засадах безумовного повернення всіх окупованих територій, у тому числі й військовим шляхом.

Окупація півострова 2014р. – багатоаспектний, складний соціо-політичний процес, що вплинув на всі сфери життєдіяльності регіону й торкнувся кожного його мешканця. У нашій роботі увагу сфокусовано на подіях й явищах, які пов'язані з мас-медійним середовищем,

сферою масової інформації та комунікації, суспільного зв'язку. Інформаційне висвітлення окреслено хронологічними рамками, що визначені двома подіями: початок окупації Криму 20 лютого 2014 р. та початок повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р.

За цей період окупаційна влада Криму за підтримки російського керівництва провела широкомасштабну роботу, головною метою якої стало встановлення тотального контролю над інформаційним простором Криму, витіснення з півострова незалежних ЗМІ, припинення доступу українських й міжнародних ЗМІ та медійних організацій до безпосереднього моніторингу ситуації в регіоні.

Трансформація кримського інформаційного поля відбувалася з порушенням нормативно-правових актів міжнародного права та недотриманням визнаних актів, а саме законів, договорів, меморандумів, кодексів України. А також основоположні міжнародні документи, що закріплюють головні ідеї та принципи професійних стандартів, визначають свободу слова і волевиявлення важливим компонентом прав людини, стають необхідними для повноцінного функціонування медіапростору та його складової частини – засобів масової інформації та комунікації, зазначимо Конвенцію про захист прав людини та основних свобод, Європейську конвенцію з прав людини, Декларацію прав і обов'язків журналіста, Декларацію принципів професійної поведінки журналістів, яку було прийнято на II Всесвітньому конгресі Міжнародної федерації журналістів (м. Бордо, 25–28 квітня 1954 р.) зі змінами на XVIII Всесвітньому конгресі МФЖ (м. Хельсінгер, 2–6 червня 1986 р.). Загальний процес поширення соціально вагомої інформації

у ЗМІ та правові засади діяльності журналістів в Україні, що були встановлені Конституцією України та регламентувалися у вітчизняному законодавстві низкою нормативно-правових актів.

2. ОПИС СУЧАСНОГО СТАНУ

Окупація невід'ємної частини території унітарної держави України – Автономної Республіки Крим та м. Севастополь – Російською Федерацією у 2014 р. стала історичною подією початку XXI ст., що призвела до початку широкого обговорення та перегляду принципів функціонування системи міжнародної безпеки. Незаконний акт окупації півострова умовно «зруйнував» встановлений у середині XX ст. міжнародний статус-кво, згідно з яким цивілізованими країнами для вирішення проблемних питань пріоритетним визнавався саме політико-дипломатичний шлях замість воєнного та силового. Для світової спільноти і, передусім для Західного світу, війна проти України, яка розпочалася у 2014 р. й триває дотепер, виявилася початком переосмислення принципів системи безпеки та проблем захисту держав від зовнішньої агресії.

При розгляді загальної соціально-політичної ситуації на півострові до і після окупації 2014 р., значущості цієї події для України і світу необхідно враховувати увесь комплекс чинників, що вплинули на специфіку подій у Кримському регіоні, і, насамперед, його важливість унаслідок географічно вдалого розташування, з геополітичної та воєнної точок зору. Стратегічні переваги в Азово-Чорноморському басейні, регіонах Східної Європи та Близького Сходу, які надає контроль над Кримом, перетворили півострів на регіон зіткнення

політичних інтересів Західного світу, Європи, Української держави та Російської Федерації.

Загарбницька політика РФ стосовно Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, установлення де-факто контролю над Кримом з боку РФ спричинили примусове переформатування створених протягом незалежності України основ функціонування всіх сфер життєдіяльності.

У цьому процесі саме інформаційно-медійна сфера півострова однією з перших зазнала примусової насильницької трансформації з боку держави-агресора. Примусове переформатування проводилося із застосуванням широкого арсеналу різноманітних форм і методів тиску на тих, хто не визнав окупацію, зокрема – на представників медійного сектору: журналістів, технічних співробітників ЗМІ, активістів, публічних персон, лідерів думок, блогерів, вільних авторів, громадянських журналістів.

Захист інформаційного середовища України, частиною якого є інформаційний простір окупованого Криму, потребує захисту національної ідентичності українського народу та корінних народів України, збереження їхньої історичної пам'яті, контекстуалізації засобів протидії зовнішнім викликам та загрозам, збереження ментальних цінностей Української держави. Така робота, своєю чергою, можлива тільки за умови зміцнення й розвитку комунікаційного зв'язку з громадянами України на ТОТ та проведення організаційної роботи з їхнього захисту, допомоги, вирішення різноманітних соціальних та правових питань. Задля досягнення мети з деокупації півострова завжди була важливою консолідація зусиль представників міжнародної спільноти, інститутів Української держави, громадянсь-

кого суспільства, серед яких національні та міжнародні експерти й організації, громадські діячі, робота яких пов'язана з формуванням і захистом інформаційного середовища.

Реалізація завдань задля досягнення мети має містити такі види діяльності:

1) затвердження відповідних ситуації та потребам нормативно-правових актів Української влади;

2) аналіз та апробація пропозицій громадянського суспільства щодо вдосконалення законодавства стосовно ТОТ;

3) захист інтересів Української держави, розроблення й адвокація напрацювань з актуальної тематики на міжнародному напрямку;

4) постійний моніторинг, збір та систематизація фактів порушень міжнародного та національного права в усіх сферах життєдіяльності на ТОТ;

5) установлення інформаційного зв'язку з громадянами України на ТОТ через медіа та засоби соціальних комунікацій;

6) надання державних послуг, організація юридичної, соціальної, освітньої, інформаційної та іншої допомоги;

7) проведення різноманітних заходів із метою встановлення комунікативного зв'язку стосовно ТОТ Криму (інформаційних кампаній, симпозіумів, конференцій, панельних дискусій, публічних обговорень та ін.);

8) надання експертної підтримки відповідним міжнародним організаціям та іншим інституціям у формуванні політики щодо ТОТ.

Захист територіальної цілісності та суверенітету України та реінтеграцію тимчасово окупованих територій внесено до першочергових завдань розвитку Української держави. При цьому український інформаційний простір,

який безумовно є елементом всесвітнього інформаційного простору, відіграє одну з важливих ролей у процесі реінтеграції українських територій, захисту територіальної цілісності та інтересів України в міжнародній політиці, стає важливим чинником та середовищем формування національної української ідентичності. Саме тому проблема зміцнення Української держави пов'язана з формуванням державної інформаційної політики, розвитком інформаційного простору та встановленням організаційно-комунікаційного зв'язку з мешканцями ТОТ.

У процесі повернення та реінтеграції українських територій функціонування складників інформаційного простору – ЗМІ, соціальних комунікацій, каналів зв'язку тощо – має бути спрямоване на досягнення інтересів України. Суспільний резонанс та увага медійних ресурсів до подій у Криму важливі для громадян України на ТОТ, які наразі перебувають під тиском та репресіями, адже надають їм певного суспільного захисту й навіть своєрідного імунітету.

Інформаційна війна, яку проводила Російська Федерація проти України у 2014–2022 рр., ще до початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р., спричинила не тільки глибокі зміни в порушенні територіальної цілісності держави, й загострила питання політичних, економічних, соціогуманітарних, культурних зрушень. Проблема примусової деконтекстуалізації інформаційної сфери Криму внаслідок експансії та примусового переформатування інформаційного ландшафту з боку РФ стала актуальною не лише для Криму, а й для всього українського медійного простору, і потребує формування нової політики інформаційної безпеки та захисту.

У самому ж Криму процеси негативного інформаційного втручання з боку країни-агресора, що відбувалися на півострові в різних сегментах гуманітарної сфери, створили нові примусові ціннісні орієнтації, результатом чого може бути зміна суспільного світогляду громадян України на ТОТ.

Наслідки окупації полягають не тільки в повній мілітаризації півострова та його перетворенні на військову базу, яку ворог, як і прогнозувалося, використав при повномасштабному вторгненні в Україну 2022 р., а й у загрозі для Східної Європи та Близького Сходу; заміщенні демографічного складу населення півострова шляхом незаконного створення умов для міграції громадян з материкової частини РФ; порушенні прав і свобод людини й громадянина, недотриманні державних та приватних економічних прав; руйнуванні екологічного ландшафту регіону.

Не менш важливими наслідками окупації стає постійна інтервенція інституцій держави-агресора в духовну, інтелектуальну, інформаційну, соціальну сферу Криму. Упродовж окупації 2014–2022 рр. і після повномасштабного вторгнення Російська Федерація проводила інформаційну пропаганду з формування проросійського, анти західного та антидемократичного світогляду мешканців Криму. На півострові заміщувалася українська громадянська та етнонаціональна ідентичність, обмежувався та заборонявся розвиток кримськотатарської ідентичності, проводилася мілітаризація свідомості населення через нав'язування так званої системи цінностей «руського світу». Результатом такої роботи стало створення інтелектуального продукту в науковій, освітній, культурній, мистецькій, інформаційній сферах, у яких не тільки культивувався міф про «суто

російський Крим», а також повністю виправдовувалася окупація півострова 2014 р. як нібито «повернення в рідну гавань», «встановлення історичної справедливості», «необхідність захисту народу Криму від українських націоналістів» тощо.

Швидке впровадження російського законодавства та процес інтеграції Криму в російський інформаційний простір стають основою для новітніх викликів для Української держави в інформаційній сфері, серед яких:

1) заборона діяльності та втрата можливості проведення повноцінної діяльності українським ЗМІ та журналістам у Криму;

2) блокування мовлення українських ЗМІ в Криму;

3) тиск на журналістів, лідерів думок, блогерів, вільних авторів, медійних осіб, громадянських журналістів, контроль активності пересічних громадян у соціальних мережах.

Політика окупаційної влади щодо експансія гуманітарного середовища є спробою культурного стирання, а також злочинного знищення історичної пам'яті та ревізії історії. Відсутність державної інформаційної політики з питань деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, адекватної реакції та формування заходів протидії на виклики експансії – це призводить до зміни політичної та національно-культурної ідентичності.

Зокрема, викривлення історичної правди, зміни історичної пам'яті, національної самосвідомості, національних цінностей, традицій, менталітету, етнонаціональних образів. І навпаки, за правильного, зваженого використання наявного державного ресурсу, юридичного інструментарію, освітньо-просвітницького потенціалу, розбудови єдиного інформаційно-

культурного простору, можливі налагодження постійного зв'язку з мешканцями ТОТ, встановлення діалогу, протидія пропаганді. Деокупація Криму як загальна мета української політики передбачає втілення та проведення широкого комплексу заходів у державі та суспільстві.

Для всеосяжної інтегрованої роботи, напруження практичних рекомендацій для сталої та ефективної державної політики необхідні системність, послідовність та співпраця державних органів та громадянського суспільства, синхронного процесу збору, опрацювання, збереження та поширення даних; притягнення до відповідальності та покарання злочинців та зрадників, використання чинного міжнародного та українського законодавчого інструментарію для юридичного захисту громадян України.

Важливими при цьому є фіксація та сповіщення про порушення прав громадян України на ТОТ, які виникли внаслідок проведених російськими окупаційними установами різноманітних за формами та методами репресивних дій, тиску щодо населення регіону та його адаптування до типових порушень, що засуджуються як українським законодавством, так і міжнародним.

2.1. Політика української влади

Державні органи України з ТОТ Криму

Починаючи з 2014 р. Українська держава проводила роботу щодо відновлення діяльності органів державної влади Криму на материковій частині України.

17 липня 2014 року утворено Державну службу України з питань АР Крим, м. Севастополя та тимчасово переміщених осіб. 20 квітня

2016 року цей орган об'єднали з Державним агентством з питань відновлення Донбасу, утворивши Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб – нині це Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, яке визначено головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань тимчасово окупованих територій.

Діяльність деяких державних інституцій АР Крим та м. Севастополь була відновлена на материковій частині України, зокрема – Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим; Головне управління Служби безпеки України в Автономній Республіці Крим; Прокуратура Автономної Республіки Крим та м. Севастополь; Головне управління Національної поліції в АР Крим та м. Севастополь; Регіональне відділення Фонду державного майна в Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополь; Головне управління ДФС у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, що приєднано до Херсонського управління ДФС України; Відділ патрульної поліції в АР Крим та м. Севастополь та Представник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

З 2014 р. в Києві здійснює свою діяльність головний офіс представницького органу корінного народу півострова – Меджліс кримськотатарського народу, який у 2016 р. унаслідок принципової політичної позиції з підтримки територіальної цілісності України та неприйняття окупації незаконно визнаний Верховним Судом Російської Федерації екстремістською

організацією і не може продовжувати повноцінну діяльність у Криму.

Українські нормативно-правові акти щодо інформаційної політики по відношенню до ТОТ Криму

Захист територіальної цілісності та суверенітету України, безпечна реінтеграція її тимчасово окупованих територій після агресії 2014 р., визнано пріоритетними напрямками розвитку Української держави. Безумовним залишається той факт, що у формуванні внутрішньої та міжнародної політики деокупації тимчасово окупованого півострова саме інформаційна діяльність об'єднує представників державних органів, громадянське суспільство, медіа в Україні та світі.

Нормативно-правова база загальна:

- закони України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про державну таємницю», «Про звернення громадян», «Про інформаційні агентства», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України»; «Про медіа».

- укази Президента України «Про заходи щодо забезпечення конституційних прав громадян на звернення», «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набуття ними чинності», «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 червня 1997 р. «Про невідкладні заходи

щодо впорядкування системи здійснення державної інформаційної політики та удосконалення державного регулювання інформаційних відносин» (1997 р.);

- постанови Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації, інформаційних агентств та розміри реєстраційних зборів», «Про затвердження Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності в засобах масової інформації»;

- постанови Верховної Ради України «Свобода слова в Україні: стан, проблеми, перспективи», «Про створення телерадіо-організації Суспільного мовлення України», «Про вдосконалення державного управління інформаційною сферою» та ін.

Діяльність ЗМІ України з висвітлення питання та формування інформаційної політики щодо тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим та міста Севастополь регулюється згідно з актами чинного законодавства України та міжнародних нормативно-правових актів, які формують правову основу у створенні соціально-політичної позиції мас-медіа у висвітленні окупації Криму та агресії проти України. Зокрема, це «Воєнна доктрина України», «Доктрина національної інформаційної безпеки», «Стратегія інформаційної реінтеграції Криму», «Стратегія воєнної безпеки України», «Стратегія деокупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь», «Концепція розвитку кримськотатарської мови».

У 2023 році – Актуалізовано план заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції АР Крим. Загалом план включає 127 заходів.

У 2023 році напрацьований документ, який отримав назву «Доповідна записка на виконання доручення Президента України щодо розробки першочергових кроків держави після деокупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь».

Цього ж року у Представництві Президента України в АР Крим була презентована «Стратегія когнітивної деокупації». Основна мета стратегії – надати практичні рекомендації стейкхолдерам, органам влади та експертному середовищу щодо когнітивних аспектів деокупації шляхом висвітлення очікуваних ризиків та нових можливостей для успішної та сталої реінтеграції населення Кримського півострова. У рамках цього документу когнітивна деокупація визначається як комплекс стратегічних, оперативних і тактичних заходів, які мають бути сплановані та здійснені різними суб'єктами для підготовки, спрямування та оцінки довгострокових суспільно-політичних, соціально-економічних і соціально-психологічних процесів переформування фактичної свідомості, соціальних цінностей, світогляду та громадянської поведінки багатьох мешканців Криму після кінетичної та/або дипломатичної деокупації півострова, і, як наслідок, повного відновлення дії українського законодавства та суверенітету над територією півострова.

Також треба зазначити, що у 2022 році в Україні прийнятий «Закон про медіа», головним фокусом увагу якого стають питання функціонування українського медійного середовища.

Нормативно-правова база, що регламентує порядок роботи з ТОТ Крим

З 2014 р. створено нормативно-правову базу, що регламентує порядок роботи з тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим та м. Севастополь. Після окупації 2014 р. АРК та м. Севастополь в Українській державі прийнято низку нормативно-правових актів, які стали основою для правовідносин на ТОТ АР Крим та м. Севастополя на час тимчасової окупації.

Першими й головними законами, які регулюють взаємовідносини з ТОТ Криму, стали Закон України № 1207–VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», Закон України № 1706–VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Значної критики з боку суспільства зазнав прийнятий пізніше Закон України № 1636–VII «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» як лобійований бізнес-оточенням тогочасного керівництва України для проведення бізнесу з ТОТ Криму, оскільки тимчасово окупована територія не може бути зоною, вільною для проведення торгівлі. Згодом зазначений Закон було скасовано рішенням Верховної Ради України від 01.07.2021 р.

У 2015 р. Верховна Рада України Постановою від 12 листопада № 792–VIII «Про визнання геноциду кримськотатарського народу», керуючись положеннями Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, вшановуючи пам'ять жертв депортації кримськотатарського народу 1944 р., висловлюючи підтримку кримськотатарському

народові, засуджуючи політику тоталітарного режиму щодо утисків кримськотатарського народу, визнала цей злочин проти людяності актом геноциду.

Стратегія інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, яку було прийнято Кабінетом Міністрів України 27 грудня 2018 р., ставила за мету забезпечення інформаційної реінтеграції тимчасово окупованої території України (Автономної Республіки Крим та м. Севастополя), створення інформаційних передумов для відновлення територіальної цілісності та суверенітету України, але, на жаль, не була реалізована.

Доктрина інформаційної безпеки України, яку було затверджено Указом Президента України від 29 грудня 2016 р. № 47/2017, передбачала уточнення засад формування та реалізації державної інформаційної політики, насамперед щодо протидії руйнівному інформаційному впливу Російської Федерації в умовах розв'язаної нею гібридної війни.

План заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, був затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 218–р. Документ деталізує завдання державної політики України щодо Криму, визначає відповідальні органи та строки виконання поставлених завдань. Розпорядження з плану заходів 2018 р. втратило чинність, оскільки згодом було схвалено оновлений план, який затвердило Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 р. № 1171–р. «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово

окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя».

Указ Президента України «Питання Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим» від 17 жовтня 2019 р. № 758/2019 зобов'язав Представництво здійснювати заходи щодо підтримки й забезпечення політичних, соціальних, інформаційних, культурних та інших зв'язків із громадянами України на ТОТ, а також інформування громадськості про здійснення Президентом України повноважень щодо забезпечення додержання конституційних прав і свобод громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території або є переселенцями та перебувають в інших регіонах України.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо діяльності Міністерства культури та інформаційної політики» № 231 від 23 березня 2020 р. встановлювала функції новоствореного міністерства, серед яких визначено перспективи та пріоритетні напрями реінтеграції населення, що проживає на тимчасово окупованих територіях України в Донецькій та Луганській областях, Автономній Республіці Крим і м. Севастополі, в єдиний культурний та інформаційний простір України.

Постановою Кабінету Міністрів України № 212 від 11 березня 2020 р. «Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» на Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України покладено завдання з формування та реалізації політики щодо тимчасово окупованих територій України та населення, яке на них проживає. Кінцевою метою є реінтеграція цих територій в єдиний конституційний простір України.

Після окупації Криму в Україні ініційовано проведення масових публічних заходів на державному та громадському рівнях, присвячених кримським подіям. Так, Указом Президента України № 58/2020 від 26 лютого 2020 р. дату 26 лютого оголошено «Днем кримського спротиву».

Українська держава 2021 р. ініціювала низку законів, які спрямовано на захист мешканців Криму. У 2021 р. Верховна Рада України за подання Президента України ухвалила «Закон про корінні народи» № 5506 від 01.07.2021 р., що закріплював в українському законодавстві статус корінних народів, які є «автохтонною етнічною спільнотою, сформованою на території України, є носієм самобутньої мови та культури, має традиційні соціальні, культурні або представницькі органи, сам усвідомлює себе корінним народом України, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення за межами України».

Згідно з Законом, корінними народами України визнано кримських татар, караїмів та кримчаків. Прийняття Закону стає ще одним кроком для деокупації півострова, оскільки окупація Криму полягає не просто у фізичному захопленні території, і є актом порушення прав корінних народів регіону. Уперше за 30 років незалежності в Україні визначили на рівні закону, які народи є корінними, та закріпили державні гарантії у дотриманні їхніх прав.

Не менш важливим із погляду встановлення інформаційно– комунікаційного зв'язку з ТОТ Крим стало прийняття у квітні 2021 р. «Концепції розвитку та популяризації кримськотатарської мови». В умовах тимчасової окупації півострова de-facto перебування

регіону під контролем держави–агресора дедалі менше залишалося інструментів для реального комунікаційного зв'язку та співпраці з мешканцями регіону. У цьому контексті саме мова стала важливим і дієвим інструментом організації такої роботи, своєрідним містом для зв'язку та проведення спільної діяльності з мешканцями Криму.

Кабінет Міністрів України на засіданні 4 серпня 2021 р. схвалив проекти Закону України «Про засади державної політики перехідного періоду». проект закону закріпив ключові поняття та принципи української політики стосовно ТОТ, зокрема: 1) визначив базові засади («червоні лінії») деокупації та реінтеграції; 2) уніфікував підходи як щодо тимчасово окупованих частин Донецької і Луганської областей, так і щодо Автономної Республіки Крим та міста Севастополя; 3) упорядкував та осучаснив чинну, профільну термінологію, а також запровадив поняття, які розкривають її терміни: перехідна юстиція, конвалідація, тимчасова окупація, окупаційні сили та окупаційні адміністрації Російської Федерації, політико–дипломатичні та санкційні заходи, контактна лінія, сталий мир, реінтеграція тимчасово окупованих (деокупованих) територій та їхніх мешканців; 4) розподілив регулювання на конфліктний та пост конфліктний періоди, що дасть змогу визначити певний алгоритм дій держави під час реінтеграції тимчасово окупованих (деокупованих) територій та населення, що на них проживає, деокупації тимчасово окупованих територій, включаючи питання демілітаризації та роззброєння, розв'язання гуманітарних проблем, відновлення правосуддя тощо; 5) посилив соціальний зв'язок із тимчасово окупованими територіями тощо.

28 грудня 2021 р. Указом Президента України № 685/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 р. «Про Стратегію інформаційної безпеки» було затверджено Стратегію, що «визначає актуальні виклики та загрози національній безпеці України в інформаційній сфері, стратегічні цілі та завдання, спрямовані на протидію таким загрозам; захист прав осіб на інформацію та захист персональних даних. При цьому втратили чинність стаття 72 Указу Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України».

Окремим важливим кроком у питанні деокупації Криму стало створення «Кримської платформи» як інструмента реалізації міжнародної складової національної Стратегії деокупації Криму. Організаційний комітет затверджено Указом Президента від 26 лютого 2021 р.

Але своєрідною квінтесенцією у роботі щодо ТОТ України стало прийняття на державному рівні 2021 року важливих документів стосовно «Кримської стратегії», зокрема Указу Президента України № 117/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» та Указу Президента України №121/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 р. «Про Стратегію воєнної безпеки України», які ще раз оновили й закріпили норми державної політики в питанні цілісності та повернення територій.

Пізніше, 29 вересня 2021 р. Кабінетом Міністрів України було схвалено й затверджено «План заходів з реалізації Стратегії деокупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя», який передбачав комплекс дій, спрямованих на деокупацію півострова, і мав стати концептуальним документом для виконання роботи з де-факто повернення регіону до складу України. План заходів щодо реалізації Стратегії деокупації передбачав 158 пунктів: державні програми, освітні програми, юридичні та правозахисні програми, програми з культурно-гуманітарного зв'язку, соціальну роботу та заходи з інформаційної політики.

Інформаційний чинник був закладений майже в усіх заходах, спрямованих на окуповану територію, та задля досягнення успіху Україна мала здійснювати потужну адвокаційну та публічну медійну роботу.

ЗМІ Криму до окупації 2014 року

На початку 1990-х рр. у кримському медійному середовищі спостерігається своєрідний «вибух» кількості ЗМІ. Відбувався розвиток державного телебачення, на якому спочатку відкрилася українська редакція, потім – кримськотатарська та міжнародна. З'являються нові телевізійні канали, з яких першим був ТРК «Чорноморська». Розвиваються друковані ЗМІ, створено нові редакції газет «Крымский комсомолец», перейменованій пізніше на «Південний кур'єр», «Авдет» («Повернення»), «Кримська світлиця», «Кримський вісник», «Первая крымская».

Завдяки відкритості суспільства, з одного боку, виникла можливість для швидкого розвитку в інформаційній сфері Криму, а з іншого – створення умов для безконтрольного

втручання та проведення різноманітної пропагандистської роботи всередині півострова.

Цілком природно, що функціонування медійної сфери в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь регламентувалося офіційним, єдиним українським законодавством та чинними нормативно-правовими актами щодо ЗМІ. Для відкриття всеукраїнського електронного ЗМІ (радіо, телебачення, інформаційні агенції) були потрібні дозволи Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення (м. Київ), для кримських друкованих ЗМІ – реєстрація у відповідних відділах Міністерства юстиції АР Крим (м. Сімферополь). У структурі Ради Міністрів АР Крим був створений та функціонував Республіканський Комітет з інформації (надалі – Рескомінформ).

На території півострова працювали державні, комунальні, приватні українські кримські ЗМІ, вели роботу представництва або власні кореспонденти міжнародних ЗМІ («Радіо Свобода», BBC, «Франс-прес», «Reuters», «TRT» та ін.).

У 2009 р. у Криму функціонувало 86 телерадіоорганізацій, у тому числі: 14 телекомпаній ефірного мовлення, 44 кабельні телекомпанії, 1 ефірно-кабельна телекомпанія. У Криму працювали одна державна телерадіокомпанія ДТРК «Крим», 7 комунальних і 78 – приватних радіоредакцій.

Кількість ЗМІ напередодні окупації – 1319 одиниць

Напередодні окупації, у 2012 р., за даними Республіканського комітету з інформації Ради Міністрів АРК, у Криму було зареєстровано 79 місцевих телерадіоорганізацій, із них 13 телевізійних ефірних, 14 FM радіостанцій, 39 студій кабельного телебачення, 7 ефірно-кабельних

телерадіокомпаній та ін. Крім того, здійснювали діяльність 6 інформаційних агентств. Також в Криму було зареєстровано 1240 друкованих періодичних видань: 999 газет, 175 журналів, 30 бюлетенів, 33 збірники, 2 календарі, 1 дайджест.

Мовне питання. Кількість україномовних та кримськотатарських ЗМІ в Криму, на жаль, була значно меншою у порівнянні з російськомовними. До окупації мовного дослідження в Криму із 1317 газет АРК – 910 (69,1 %) газет, які потрапили до дослідження, виходили виключно російською мовою. 212 газет (16,1%) публікували матеріали російською та українською (з переважанням першої) мовами. 15 газет виходили російською і кримськотатарською мовами (у різних поєднаннях); 11 газет виходили російською та мовами малих народів/національних меншин Криму (грецькою, вірменською тощо); 13 – російською та іноземними мовами (англійською, німецькою, арабською); ще 3 – різними мовами національних меншин/корінних народів (німецькою з російською, англійською, кримськотатарською, грецькою). Усього ж газет зі значною часткою російської мови було 42 одиниці (3,2%). Загальна частка газет із російською мовою публікацій становила 88,3%.

Українською мовою друкувались видання «Слово Севастополя», «Дзвін Севастополя», «Думка», «Кримське слово». Функціонували ЗМІ Міністерства оборони України – газети «Флот України» та ТРК «Бриз». Інформацію українською мовою надавали сайти «Українське життя Севастополя», агенція громадських та політичних новин «Медіа-Крим». Найвідоміша україномовна газета «Кримська світлиця» Криму була заснована Всеукраїнським товариством «Просвіта» імені Тараса

Шевченка і Міністерством культури України 1992 році. До газети українською мовою входили додатки «Спорт», молодіжний додаток «Будьмо!», які виходили за сприяння та допомоги Республіканського комітету з питань інформації Ради Міністрів АРК.

У структурі ДТРК «Крим» функціонувала українська редакція, яка створювала телевізійні програми українською мовою, на державному радіо виходили дитяча програма «Чарівний Кужелик», суспільно-політична програма «Млин», культурна програма «Рідна хата». Офіційне видання Верховної Ради Криму «Крымские известия» («Кримські відомості») мало тематичний додаток «Діалог», який також виходив державною українською мовою.

На півострові функціонували національні кримськотатарські ЗМІ, відкриття яких стало можливим після повернення кримськотатарського народу наприкінці 1980-х років на історичну Батьківщину з місць депортації (1944 р.). На початок 2010 р. в Рескомінформі було зареєстровано 35 кримськотатарських національних газет і часописів, засновниками яких були творчі колективи, громадські організації, комерційні структури, приватні особи. У 2012 р. фактично регулярно виходили такі найвпливовіші суспільно-політичні кримськотатарські газети і журнали: «Голос Крыма», «Къырым», «Полуостров» («Півострів»), «Янны Дюнья» («Новий світ»), «Авдет» («Повернення»), часописи «Йылдыз» («Зірка»), жіночі видання «Ненкеджан», журнал «Арзи». У Судаку виходив додаток до місцевої муніципальної газети кримськотатарською мовою «Сувдакь сеси» («Голос Судака»). У різні часи створювались новинні інформаційні проекти, серед яких інформаційні проекти «Алеми Меденіет»

(«Світ культури»), «Крим та кримські татари», «Кримськотатарська кухня» та багато інших.

У 2005 році відкрилась інформаційна агенція «Кримські новини», в 2006 – радіо «Мейдан», а в 2009 році запрацював приватний кримськотатарський телеканал АТР.

Окремо слід зазначити, що в Криму були досить потужні кореспонденти та структури загальноукраїнських ЗМІ, таких як газета «День», «Дзеркало тижня», «Урядовий кур'єр», «Голос України», радіо «Свобода», УКРІНФОРМ, УНІАН.

Важливу роль у функціонуванні та розвитку незалежних ЗМІ в Криму здійснювали кримські недержавні інституції: Комітет з моніторингу свободи преси в Криму, Кримська організація «Незалежна медіа-профспілка України», «Інформаційний прес-центр».

Активним джерелом інформації щодо протидії корупції в державних органах влади був і є потужний кримський медіа-ресурс «Центр журналістських розслідувань», який в 2014 році був захоплений і сьогодні працює в місті Києві.

На противагу демократичним незалежним і державним ЗМІ в Криму функціонувало ряд проросійських ЗМІ, які фактично здійснювали публічні напади на українську державність, розпалювали міжнаціональну ворожнечу. Серед них можна назвати такі друковані ЗМІ «Крымское время», «Крымская правда» та інші маргінальні російськомовні видання, що тиражувалися масовими накладом і масово поширювалися, у тому числі на територіях Української Православної Церкви (Московського Патріархату).

Кількість журналістів

На початок 2014 р. у Криму працювало 1229 журналістів, серед яких 211 були представниками кримськотатарського народу. Тільки в медіа-холдингу АТР працювали 54 журналісти. Доцільним також буде припущення, що реально кількість журналістів або представників медійного середовища у Криму була набагато більшою, оскільки частина журналістів працювала на умовах неофіційного працевлаштування.

2.2. Окупована територія

Етапи захоплення медійної сфери Криму

Зважаючи на те, що репресії проти представників мас-медіа в Криму мають перманентний характер, пропонуємо виокремити такі етапи примусового переформатування в інформаційній сфері Криму в період з 20 лютого 2014-го до тепер:

1 етап. Захоплення ЗМІ та силове втручання в діяльність ЗМІ та журналістів (лютий-березень 2014 р.)

Період характеризується встановленням тотального контролю над українськими ЗМІ півострова, організацією пропагандистської роботи, спрямованої на місцеве населення та міжнародну спільноту. З метою перешкоджання здійсненню професійної діяльності журналістів у ході воєнної операції у лютому-березні 2014 р. використовувалися різноманітні методи: викрадення журналістів, побиття, погрози, приниження гідності; знищення, псування й незаконне вилучення техніки та носіїв інформації; обмеження в пересуванні, можливості спілкування, збору та передавання

інформації, провокації щодо представників ЗМІ, захоплення офісів та приміщень кримських медіа.

2 етап. Примусове переведення українських кримських ЗМІ в російське законодавче поле (2014–2015 рр.)

Задля залякування та створення умов з припинення професійної діяльності та примусового виїзду з Криму не згодних з окупацією журналістів незаконною владою було ініційовано карні та адміністративні справи, у рамках яких проводилися обшуки, арешти, допити, примусові опитування, накладалися штрафи, вилучалося майно кримських ЗМІ. Більшість кримських журналістів, не згодних з окупацією, зазнала залякувань, шантажу, погроз, так званих профілактичних бесід. Чимало кримських журналістів, активістів, блогерів, – за різними оцінками, їхня кількість перевищила 200 осіб, – змушені були залишити півострів, щоб зберегти своє життя і свободу.

3 етап. Репресії щодо громадських журналістів та місцевого населення Криму (2015–2023 рр.)

В умовах тотального контролю та припинення діяльності українських ЗМІ на півострові виникла громадська журналістика. Функції зі створення інформації про об'єктивний розвиток подій почали виконувати небайдужі активні громадяни, які створювали та поширювали контент у соціальних мережах. Окупаційна влада побачила у формуванні журналістського громадянського руху, в громадянських журналах небезпеку, тому вони постійно є об'єктом тиску та репресій. Від початку окупації й дотепер масово проводяться заходи з контролю активності пересічних мешканців Криму

в соціальних мережах (Facebook, Twitter, Instagram, Odnoklassniki, V Kontakte та ін.), каналах зв'язку (Telegram, WhatsApp, Viber та ін.) при яких приводом для притягнення до адміністративної та навіть кримінальної відповідальності стають коментування, лайки, пости, репости, поширення певних повідомлень. Важливо, що відкриття подібних справ відбувається без урахування терміну давнини, громадяни отримують вироки за дії, здійснені до початку окупації 2014 р., адже, за логікою окупантів, наявність інформації в ЗМІ або соціальних мережах вважається «безперервним злочином».

4 етап. Медійний простір Криму після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну (лютий 2022 р. – до тепер)

Проведення заходів в умовах війни проти України характеризується повним встановленням тотального контролю за інформаційним простором, веденням інформаційної та гібридної війни проти України з використанням повного спектру засобів маніпулювання свідомістю аудиторії, стимулюванням доносів, стукачества, формування атмосфери страху, репресій, тиску серед населення, заборонаю будь-якого позитивного згадування пересічними громадянами України та української тематики.

2.2.1. Організаційні наслідки окупації

Скорочення кількості ЗМІ в Криму після окупації

Наслідком окупації 2014 р. стало загальне скорочення кількості ЗМІ Криму в порівнянні з кількістю медіа до окупації. Втілення

тотального контролю за сферою інформації та комунікацій (включно з соціальними мережами) з боку окупаційної влади та використання дозволу на діяльність як інструменту тиску та контролю над ЗМІ заклало фундамент для звуження медійного середовища. Нагадаймо, що у 2012 р., за даними Республіканського комітету з питань інформації Ради Міністрів АРК, загальна кількість ЗМІ становила близько 1325 одиниць, серед яких преса, радіо, ТБ, інформаційні агенції. Після окупації, у I кварталі 2016 р., за даними «Федеральної служби з нагляду у сфері зв'язку, інформаційних технологій і масових комунікацій Республіки Крим», на півострові було зареєстровано 626 ЗМІ, а вже в I кварталі 2018 р. їхнє число становило склала 361 одиниці. Таким чином, загальна кількість регіональних ЗМІ на півострові зменшилася після 2014 р. майже на 60%.

До 2022 р. у телевізійному просторі Криму функціонували такі ресурси: загальнокримські «Перший Кримський», «ІТВ», «Крим 24», «Міллет», «ТВ FM»; міські «НТС» (Севастополь), «Народний канал» (Севастополь), «Перший Севастопольський» (Севастопольська РДТРК), «ТРК Керч», «Моріон» (Євпаторія); кабельні та супутникові «Крим 24», «Девком», «ТРК Ялта» (Велика Ялта), телеканали малих міст «Екран» (Джанкой, Красноперекопськ), «КТВ+» (Красноперекопськ), «Північний Крим» (Армянськ) та ін.

У 2017 р., за даними Публічного реєстру інфраструктури зв'язку та телерадіомовлення РФ, у так званій Республіці Крим працюють 9 центральних телекомпаній, 22 радіокомпанії та 35 кабельних телевізійних каналів; у місті Севастополі – 17 центральних телекомпаній, 23 радіокомпанії та 57 кабельних телевізійних каналів.

Привласнення майна українських редакцій

У 2014 р. державою-окупантом здійснено незаконне привласнення української державної власності та приватного майна незалежних українських ЗМІ різних форм власності. За попередніми даними державного оператора телекомунікації України «Концерну РРТ», після захоплення інфраструктури та обладнання його дочірнього підприємства РТПЦ «Крим» загальна сума втрат з боку України внаслідок окупації Криму становить понад 161,9 млн. грн. за цінами 2014 р. Втрати кримських радіостанцій склали 52,4 млн. грн., телебачення – 6,4 млн. грн. за цінами 2014 р. Втрати Національної Ради України з питань телебачення та радіомовлення через захоплення майна представників регулятора становили 75,7 тис. грн. у АР Крим та 8,5 тис. грн. – у м. Севастополь.

У результаті російської окупації півострова 31 телерадіокомпанія України була позбавлена права на аналогове телемовлення в Криму, ще 28 позбулися права на цифрове мовлення. Представники «самооборони Криму» і підконтрольна Росії місцева влада захоплювали передавачі та редакції кримських телерадіокомпаній. Під після окупації знищені ЗМІ з багаторічною історією та усталеною аудиторією, які в одну мить були поставлені перед непростим вибором: або покинути півострів, або припинити своє існування. Велика частина ЗМІ, не згодна з окупацією, зазнали руйнування матеріально-технічної бази, журналісти – тиску та репресій.

Заборона мовлення українських ЗМІ

Обмеження на мовлення українських інформаційних ресурсів не припинено дотепер.

Станом на початок 2023 р. на території Криму залишаються заблокованими повністю або частково сайти 30 ЗМІ українських та кримських, в тому числі тих, що мусили виїхати на материкову Україну. Створюються перепони для розповсюдження сигналу українських загальнонаціональних телеканалів та радіостанцій.

Досягнення кінцевої мети з деокупації Криму тісно пов'язане не тільки з діяльністю на міжнародній арені, а й на внутрішньому напрямі, основою якої було до 24 лютого 2022 року встановлення тісного зв'язку з громадянами України, що мешкають на окупованій території, захист їхніх прав.

Неможливо не враховувати об'єктивні труднощі проведення й реалізації заходів протидії гібридній інформаційній війні з боку держави-агресора та його впливу на мешканців тимчасово окупованої території Криму. Вони полягають у відсутності доступу до території півострова й де-факто – контролю української держави над територією Криму. Крім того, такий вид діяльності, як ведення інформаційної роботи на непідконтрольну де-факто територію, має безперервний, системний характер і потребує щоденних наполегливих зусиль.

Усупереч великому масиву роботи, яка проводиться на території України з боку держави та громадянського суспільства, через відсутність прямого доступу до окупованої території дуже складно визначити критерії оцінювання ефективності ідеологічної роботи з мешканцями Криму та протидії інформаційній пропаганді РФ.

Вимірювання ефективності роботи зі збору, опрацювання та поширення інформації для мешканців півострова має непрямий характер. Деякі правозахисні організації, редакції

ЗМІ орієнтуються за зворотним зв'язком аудиторії (листи, дзвінки в етер, реакція на сайтах, у соціальних мережах тощо), деякі вимірюють довжину розповсюдження звукового сигналу територією Криму (особливо радіостанції, які працюють на FM- або AM-хвилях), проводять рейтинги та перевірку доступності ЗМІ або їхніх ресурсів-сателітів у соціальних мережах, але традиційні методи оцінювання ефективності діяльності ЗМІ або медійного ресурсу – соціологічні опитування, рейтинг інформаційного продукту, реакція та зворотній зв'язок аудиторії – щодо Криму використати неможливо. При дослідженні ситуації на окупованому півострові поза увагою залишається певний масив чинників та деталей, який відкривається тільки за безпосередньої присутності на місці, повноцінного проведення польових робіт, деталізації події. Важливо також зважати, що мешканці Криму не зможуть відкрито, об'єктивно, без загрози для власної безпеки та навіть життя, передавати свої думки, демонстрували ставлення до ситуації в Україні.

Але за всього розуміння наявності об'єктивних труднощів та загроз, проблема з поширенням українського інформаційного продукту на території ТОТ Криму не може бути перешкодою або підставою для відмови від ведення з його мешканцями повноцінної об'єктивної комунікаційної роботи, спрямованої насамперед на надання перевіреної інформації про Україну та протидію інформаційній пропаганді, зміцнення й захист української громадянської ідентичності, збереження та розвиток національної свідомості. Найдоцільнішим за теперішніх умов є проведення багатогранної, багатоаспектної роботи на «кримську тематику» та встановлення комунікаційного зв'язку

з мешканцями Криму з подальшим наданням їм певних можливостей на українському материку та захистом їхніх інтересів.

Тотальне порушення прав журналістів

Проблема порушення прав журналістів залишається актуальною дотепер, а також є однією зі складових у позовах України до міжнародних судів стосовно порушення територіальної цілісності. З лютого 2014-го по серпень 2019 р. на території Криму правозахисниками зафіксовано майже 300 фактів порушень прав журналістів, серед яких 11 кримінальних справ, 13 адміністративних справ, 8 випадків тортур, 23 фізичні напади, 47 довільних затримань, 20 обшуків, 18 допитів, 48 випадків захоплення та пошкодження техніки, 4 заборони в'їзду до Криму, 3 випадки погроз, 9 DDos-атак та понад 100 перешкод у зніманні.

Але навіть така кропітка, масштабна і важлива робота правозахисників не відображує повної картини репресій у Криму, адже чимало фактів з об'єктивних причин залишилося поза межами дослідницького зору правозахисників. По-перше, за різних умов не всі кримські ЗМІ та журналісти, активісти, блогери, громадянські журналісти та пересічні громадяни інформували медіа й суспільство або оприлюднювали дані про факти тиску. Не відображено окремі випадки залякування, заборони на в'їзд, заборони на доступ до інформації, не описано деякі форми тиску, наприклад, провокації стосовно журналістів, активістів, погрози та приниження гідності журналістів уже на материковій частині України, після виїзду; неповною є інформація про становище у сфері громадянської журналістики.

Відсутність окремих фактів у звіті свідчить лише про різноманітність форм і методів тиску на мешканців Криму, унікальність кожного кейсу або ситуації, масштабність процесу порушення прав людини та перешкоджання свободі слова на півострові.

Примусова журналістська міграція

Досліджуючи проблему примусової трансформації інформаційного простору Криму з 2014 р., можна виокремити таке соціально-політичне явище у професійній журналістській сфері, як примусовий виїзд або міграція з півострова десятків журналістів. Необхідно вказати на численні порушення прав, приклади тиску на журналістів так званої кримської влади та силових структур Криму, які враховували не лише професійну позицію та громадську діяльність, авторитетність, популярність, впливовість, досвід журналіста, а і його сімейний стан, ситуацію з рідними та близькими людьми, обставини особистого життя та навіть побуту. Для кожного журналіста, який був змушений залишити Крим, після 2014 р. виникла загроза життю та здоров'ю унаслідок репресій силових структур і так званої влади.

Після 2014 р. до 2022 року у професійному середовищі, що чинило інформаційний спротив і висвітлювало захоплення півострова, сформувалися три журналістські групи, представники яких:

- вимушено залишили півострів і нині продовжують діяльність на материковій частині України або поза межами Української держави, роблять це або відкрито, або ведуть професійну активність напівпідпільно, з метою безпеки та збереження власної свободи повністю приховують імена та прізвища, використовують псевдоніми;

– залишилися у Криму та повністю припинили професійну діяльність;

– обрали діяльність, не пов'язану з суспільно–політичними питаннями, зокрема блогінг, громадську роботу, медійні проекти, продюсерську роботу.

Розправа з ЗМІ корінного народу України – кримських татар

У період окупації Криму російська кримська влада жорстоко розправилися з представницьким органом і з активною частиною корінного народу Криму. Практично відразу після початку окупації почалися переслідування і репресії представників системи Курултай – Меджліс, і в кожному випадку використовувався широкий арсенал форм і методів тиску. Репресії тривають протягом усього періоду де-факто перебування Російської Федерації на території півострова, тиску піддаються активні члени системи Курултай – Меджліс усіх рівнів, а саме більш як 2000 представників корінного народу.

Вимушено виїхали з Криму телеканал АТР, Радіо «Майдан», Агенція «Кримські новини» (QNA), сайт «15 минут», телеканал «Ляле».

Видавнича справа

Щодо першочергових кроків держави на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь після деокупації Громадська спілка «Українська асоціація видавців і книгорозповсюджувачів» повідомляла Державний комітет телебачення і радіомовлення України, що згідно з даними Книжкової палати України імені Івана Федорова, за підсумками 2013 року у Криму налічувалося 36 видавництв, які впродовж цього року сумарно видали 730 назв книжок загальним накладом 437 тис.

примірників. Левову частку видань становила література місцевої тематики і кримських авторів та путівники. Інформації про наявні на той час книгарні немає.

Після окупації Криму росія впродовж усіх дев'яти років активно долучає книгу до пропагандистської кампанії з насадження російських наративів у свідомість населення півострова, знищуючи будь-яку літературу, яка нагадувала б, що Крим — це Україна. Задля чого активно використовуються, зокрема бібліотеки, які за бюджетні кошти заповнювалися відповідною літературою виробництва російської федерації, а також системні акції пропагандистського характеру, які зобов'язані були проводити як бібліотеки, так і всі організації та установи культурного спрямування.

Крім цього, окупантами було започатковано низку системних книжково-виставкових заходів з метою донесення російських друкованих та електронних видань до потенційних споживачів. Активну роль у процесі одурманювання населення відіграють і книгарні, яких, за даними російських джерел, нині в Криму налічується близько ста. Подолання цього книжково-пропагандистського впливу російської книги на свідомість мешканців, повернення їх в український ментальний, соціальний та політичний простір неможливе без державної програми повернення української книги на деокуповану територію Криму.

2.2.2. Ідеологічні наслідки окупації

Мілітаризація свідомості населення Криму засобами медійної пропаганди

З початку 2014 р., після отримання контролю над територією півострова, Російська Федерація проводить у всіх сферах гуманітарного

простору (наука та освіта, культура та мистецтво, ЗМІ та соціальні комунікації) системну експансію, спрямовану на знищення української громадянської, кримськотатарської та української етнічної ідентичності й формування проросійського, анти західного та анти-демократичного світогляду мешканців Криму. На тимчасово окупованій території Криму заміщується українська громадянська та етнонаціональна ідентичність, обмежується розвиток кримськотатарської ідентичності, здійснюється мілітаризація свідомості населення, передусім дітей та молоді, через нав'язування російської системи цінностей та поглядів. Особливе місце в цьому процесі відводиться сектору формальної та неформальної освіти.

Упродовж окупації незаконна влада проводила пропагандистську діяльність, основа якої полягала в маніпулюванні фактами історичного минулого Криму, створенні негативного, ворожого образу України, формуванні громадської думки про обґрунтованість та законність силового захоплення Криму Російською Федерацією у 2014 р. Досягнення мети здійснювалося шляхом створення та поширення міфів відносно причетності Криму суто до «російського світу», використання неправдивої інформації про сучасне й минуле України, проведення виховної роботи щодо мілітаризації свідомості населення півострова.

Міфологізація історії

Наслідки окупації полягали не тільки в мілітаризації півострова, змінні демографічного складу його населення, порушенні прав і свобод людини та громадянина, зруйнуванні екологічного ландшафту регіону, а й у втручанні в духовну сферу Криму. Враження, що на території Криму вибудовується винятково

мілітаризована база і в регіоні не створено жодних можливостей для розвитку інтелектуальної сфери, не відповідає дійсності. Протягом окупації у 2014–2022 рр. Російська Федерація здійснювала масштабну інтелектуальну інтервенцію у гуманітарне середовище: науку та освіту, культуру й мистецтво, інформаційний простір. Результатом такої роботи стало створення інтелектуального продукту в науковій, освітній, інформаційній сферах, у яких не просто культивується міф про «суто російський Крим», а й повністю виправдовується окупація півострова 2014 р. як акт «встановлення історичної справедливості» тощо.

Представники духовно-інтелектуальної сфери, наукові дослідники у Криму отримували замовлення у вигляді державних програм, грантів, проектів на створення робіт, зміст яких змінює історію та демонструє тільки позитивний вплив на розвиток історичних подій у Криму спочатку Російської імперії, потім Радянського Союзу, а тепер Російської Федерації. Історики почали працю над фундаментальною історією Криму з описом подій минулого та сьогодення.

Обов'язковим елементами у наукових, науково-популярних, просвітницьких виданнях з новітніх процесів у Криму є характерне порівняння так званих «українського» та «російського» періодів, наголошування тільки позитивних тенденцій після 2014 р., визначення перебування Криму в складі України як «історичної помилки», звітність про завершення процесу інтеграції Криму в політичний, економічний, соціальний та інформаційний простір РФ. Радикальним поглядом у такій пропагандистській роботі є висловлена окремими кримськими депутатами у 2020 р. думка про те, що 23 роки перебування під де-факто

контролем України (1991–2014 рр.) слід вважати «українською окупацією».

Окупаційна влада активно займається переписуванням і фальсифікацією історіографії українського Криму та історії кримськотатарського народу. Так, у надрукованому в Криму 2019 року підручнику історії для 10 класу, за яким мали навчатися в школах півострова, містилися висловлювання, які розпалюють ненависть до кримськотатарського народу. У виданні було наведено неправдиві та необ'єктивні факти з історії кримськотатарського народу, що містили вияви ксенофобії.

Знищення української ідентичності у Криму

Упродовж окупації так звана влада Криму проводила системну роботу зі знищення української ідентичності мешканців півострова, яка найбільш яскраво спостерігається в гуманітарній сфері, зокрема в системі освіти, культури, науки, інформаційної політики. Насправді антиукраїнська вакханалія бере свої джерела в діяльності проросійських шовіністських сил іще задовго до Майдану та окупації Криму. Вільно почувалися й безперешкодно проводили свою діяльність на території півострова численні проросійські політичні сили та громадські об'єднання, а їхня активність, яку безумовно, фінансово та організаційно підтримувала РФ, знаходила відбиття у ЗМІ регіону.

3. ОПИС БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОЇ МОДЕЛІ ДЛЯ РЕІНТЕГРАЦІЇ

Унаслідок насильницької трансформації інформаційної сфери Автономної Республіки Крим та міста Севастополя окупаційна влада Криму заборонила діяльність українських

мас-медіа та журналістів; у регіоні не залишилось вільних ЗМІ та журналістів, блогерів, авторів; із часом об'єктом репресій, тиску та контролю були не тільки професійні медійники, а й громадські журналісти та пересічні мешканці, які не боялися висловлювати думки щодо ситуації у тимчасово окупованому Криму. Результатами окупаційної політики стали повний контроль над інформаційною сферою Криму, зміна інформаційного ландшафту, скорочення кількості ЗМІ, неможливість повноцінної роботи в регіоні українських і міжнародних моніторингових місій, тиск та репресії так званої влади на громадян, позиції та думки яких відрізняються від «провладної» позиції.

Через глобальні суспільні зміни, які відбулися в Україні після окупації Криму 2014 р., у контексті захисту територіальної цілісності та суверенітету України, безпечної реінтеграції тимчасово окупованих територій саме інформаційний вектор, що є важливим складником у процесі захисту інтересів України, визнано одним із пріоритетних напрямків розвитку країни.

У доповіді під поняттям «інформаційна сфера Криму» розглядається як сукупність таких складників:

- соціальні інститути: державні та адміністративні установи в галузі масової інформації та соціальних комунікацій, професійні журналістські спілки та об'єднання, система засобів масової інформації, соціальні комунікації (соціальні мережі, канали зв'язку, блогосфера, форуми, вікі-сайти тощо);

- сфера видавничої справи: інститути, організації, установи, професійний обов'язок яких спрямований на створення та розповсюдження видавничої продукції в друкованому та електронному вигляді (друкарні, редакції тощо);

– сфера громадянської журналістики та правозахисної діяльності, пов'язаної з комунікаційним середовищем: правозахисні організації, рухи, об'єднання, в основі функціонування яких – захист прав та свобод людини та інформаційний опір репресіям і тиску.

Принципи державної політики:

1. Інформаційна незалежність і об'єктивність: Українська інформаційна політика повинна спиратися на об'єктивність, точність та незалежність від внутрішніх і зовнішніх впливів. Важливо забезпечити, щоб інформація, яка поширюється через державні та незалежні медіа, була заснована на перевірених фактах.

2. Прозорість та доступність інформації: Уряд має активно ділитися інформацією з громадянами про кроки, які здійснюються для відновлення та розвитку Криму. Це допоможе зберегти довіру громадян до держави та зменшити можливість поширення дезінформації.

3. Діалог та комунікація: Важливо підтримувати діалог із місцевими громадами Криму та забезпечити залучення їх до процесів прийняття рішень. Це допоможе враховувати потреби та думки жителів регіону, забезпечити їх активну участь у формуванні майбутнього Криму та сприяти соціальній стабільності.

4. Міжнародна співпраця: Україна повинна підтримувати міжнародні зусилля щодо невизнання окупації Криму, звертатися до міжнародних організацій та партнерів з проханням підтримати відновлення регіону та надати гуманітарну допомогу.

5. Культурна та мовна різноманітність: Забезпечити підтримку та розвиток ЗМІ державною мовою, мовами корінних народів, мовами

жителів регіону, що сприятиме створенню гармонійного суспільства.

6. Протидія дезінформації: Розвивати засоби для виявлення та розкриття дезінформації, особливо тієї, яка поширювалася державою-окупантом з метою дискредитації України, державних інституцій України, підрив довіри громадян і спричинення хаосу.

7. Розвиток медіа грамотності: Здійснювати програми з підвищення медіа грамотності серед громадян, щоб вони могли критично оцінювати інформацію, розрізняти джерела та розуміти маніпуляції в інформаційному просторі.

8. Інформаційна підтримка економічного та соціального розвитку: Висвітлювати реформи, інвестиційні проекти та інші заходи, спрямовані на розвиток ЗМІ Криму, щоб стимулювати інтерес інвесторів та забезпечити зростання економіки регіону.

4. ОЦІНКА РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ, БАГАТОВАРІАНТНІСТЬ СЦЕНАРІЇВ

З можливих сценаріїв деокупації Криму, на даному етапі розглядаються два: короткостроковий та довгостроковий.

Спираючись на позицію Української держави та громадянського суспільства після повномасштабного вторгнення можна говорити про найбільш ймовірні з яких на даному етапі виглядає сценарій звільнення військовим шляхом.

Загрози після деокупації (перший етап):

– порушена (або зруйнована) інформаційна інфраструктура в Криму внаслідок військових дій чи її знищення окупантами після звільнення території;

– відсутність комунікаційного менеджменту, співпраці із ЗМІ щодо впровадження державної політики та інтеграції;

– відсутність професійних кадрів в сфері державної інформаційної політики з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України;

– повна або часткова відсутність матеріально-технічної бази на першому етапі після деокупації для праці ЗМІ та медійного середовища.

Загальні проблеми та виклики:

– застаріла та неврегульована нормативно-правова база України в інформаційній сфері (Стратегія інформаційної реінтеграції ТОТ АР Крим та м. Севастополь, ЗУ «Про медіа»);

– необхідність прийняття нових нормативно-правових актів відповідних умовам поточної ситуації (Закон «Про колабораціонізм», Закон «Про діяльність ВЦА» тощо);

– необхідність формування нового професійного журналістського середовища після деокупації Криму;

– кримінальні провадження, люстрація тощо.

Після перебування тривалий час громадян України під впливом пропаганди держави-агресора ключовими в інформаційній сфері після окупації Криму є такі виклики:

1) невизнання російською федерацією факту окупації Криму як міжнародного злочину;

2) ігнорування РФ чинності норм міжнародного гуманітарного права в Криму, основних положень Конвенції ООН, Декларації про

права корінних народів, Декларації про права дитини, інших документів з міжнародного права;

3) формування та реалізація державної політики РФ, спрямованої на заміну населення півострова, зокрема на витіснення кримчан, лояльних до України, та колонізацію Криму громадянами з різних регіонів РФ;

4) проведення РФ державної політики, спрямованої на знищення української державної ідентичності у всіх сферах гуманітарного напрямку;

5) упровадження РФ державної політики, метою якої є знищення ідентичності корінних народів України, і в першу чергу корінного кримськотатарського народу, що особливо небезпечно з огляду на відсутність поза Кримом інших місць історичного формування культурної ментальності народу, пов'язаних з його духовною та матеріальною культурою;

6) установа Росією повного державного контролю над гуманітарним простором Криму, позбавлення кримчан можливості тривалий час отримувати об'єктивну інформацію;

7) агресивна пропагандистська інформаційна політика з використанням інструментів державної влади та ЗМІ, спрямована на формування образу «ворога» й демонізацію його (колективний Захід, Україна, українські Збройні Сили, українські націоналісти, Євромайдан, кримськотатарський народ/національний рух тощо);

8) мілітаризація інформаційно-освітнього простору, особливо щодо дітей та молоді;

9) викривлення історії через створення фальшивих наративів про суто «російську землю Крим».

**РЕКОМЕНДАЦІЇ
ОРГАНАМ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ
ЩОДО ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ОКУПАЦІЇ
ТА ВИКЛИКІВ У ПРОЦЕСІ РЕІНТЕГРАЦІЇ
ТОТ АР КРИМ ТА м. СЕВАСТОПОЛЯ
В ІНФОРМАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ**

Необхідно визнати очевидний факт – Україна як держава за майже 10 років окупації Криму не реалізує державної політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

Підготовлені рекомендації експертів, насамперед, надаються для державних центральних органів влади України, що формують та реалізують державну політику в інформаційній сфері, зокрема:

- Міністерства культури та інформаційної політики України;
- Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України;
- Державний комітет телебачення і радіомовлення України;
- Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення.

Відповідно ці рекомендації також надаються і Комітетам Верховної Ради України: з питань гуманітарної та інформаційної політики; з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнародних відносин для узагальнення та розуміння ситуації в інформаційній сфері, для вдосконалення

чинного законодавства України, для підготовки висновків та здійснення контролюючих функцій у межах діяльності комітетів відповідно до ЗУ «Про комітети Верховної Ради України».

Надані експертні висновки з формування інформаційної політики рекомендовані для аналізу стану в інформаційній сфері на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя Раді національної безпеки і оборони України, Президенту України.

I. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Українська держава вперше за історію незалежності зіткнулася з проблемами окупації, війни і агресії та намагається шукати шляхи для їхнього вирішення. Головна теоретична проблема в дослідженні інформаційних війн полягає у тому, що процес проведення гібридних інформаційних війн перебуває у постійному розвитку й відповідно поповнюється новітнім матеріалом.

Звернення до аналізу інформаційних війн та пошук засобів протидії, спроба спроектувати накопичений досвід на сьогоднішній уск-

ладняється ще й тим, що застосування інформаційних війн має багатоаспектний характер. Дії проводяться не тільки в інформаційному середовищі та засобах масової інформації, а й у різних сферах життєдіяльності, зокрема в інформаційному середовищі та засобах масової інформації, а також у політико-дипломатичній, військовій, економічній, соціально-гуманітарній та інших сферах. Напрацювання та дослідження, які було здійснено стосовно подій, наприклад, не тільки кінця ХХ ст., а навіть перших років ХХІ ст., вже достатньо суттєво відрізняються від інструментарію, що використовується й запроваджується на сучасному етапі. Робота в кримському напрямку ускладнюється ще й тим, що Крим є територію, де-факто тимчасово не підконтрольною Українській державі.

Після деокупації протидією інформаційним гібридним викликам, які здійснюються проти Української держави з боку держави-агресора, необхідним для реалізації стає цілий комплекс заходів та форм роботи з боку Української держави та суспільства.

Узагальнюючи напрямки діяльності, необхідно виокремити головні вектори роботи держави в інформаційному вимірі для протидії гібридним загрозам:

1) проведення чіткої зрозумілої політики стосовно ТОТ з демонстрацією цієї політики в інформаційному просторі;

2) захист громадян України на ТОТ у правовому та соціальному вимірі з відповідним інформаційним супроводом;

3) задоволення потреб громадян України в наданні державних послуг;

4) створення умов для повноцінного функціонування засобів масової інформації та каналів комунікаційного зв'язку;

5) створення якісного інформаційного продукту шляхом використання високих стандартів професії та дотримання вимог до надання правдивої, об'єктивної інформації про події в Україні,

6) створення умов для різноманітних заходів з метою підвищення рівня медіа грамотності та медіа компетентності українських громадян.

II. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО РІШЕНЬ ТА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ТОТ АР КРИМ ТА м. СЕВАСТОПОЛЬ

Інформаційна політика України після деокупації Криму має враховувати кілька важливих аспектів, щоб забезпечити ефективне відновлення та розвиток країни, а також підтримку міжнародної спільноти:

а) Післядеокупаційні заходи державних органів влади у сфері інформаційної політики

Після деокупації Криму задля захисту української громадянської ідентичності та протидії дискримінації корінних народів, інших етнічних груп, зміцнення інформаційної безпеки країни, протидії та подолання наслідків з інформаційної експансії та боку держави-агресора, державні органи влади України (виконавчі, законодавчі, судові) та суспільство мають організувати спільну координаційну роботу.

Частково така робота вже закладена у прийнятій «Стратегії деокупації та реінтеграції ТОТ АР Криму та м. Севастополь» (2021), яка була по суті дорожньою мапою для деокупації задля об'єднання зусиль державних органів влади в кримському напрямку, а після

повномасштабного вторгнення РФ в Україну 2022 року у такому документі, як «Деокупаційний Крим: Першочергові кроки держави» Доповідна записка на виконання доручення Президента України щодо розробки першочергових кроків держави після деокупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь (2023), розроблений Постійним Представництвом Президента України в АР Крим та надісланий Офісом Президента України Кабінету Міністрів України.

Після деокупації у Криму мають бути втілені заходи, розроблені напередодні у рамках гуманітарної та інформаційної політики щодо тимчасово окупованого Криму, спрямовані на збереження та зміцнення громадянської та національної свідомості українських громадян доцільним є розгляд з двох складових: першочергового та довгострокового.

Під першочерговим розглядається комплекс заходів, спрямованих на організацію та встановлення інформаційного зв'язку між органами влади та населенням через засоби масової комунікації в умовах першого часу після деокупації (за необхідністю воєнного стану та комендантської години).

На першому після деокупації етапі важливим стає:

- комплекс заходів на забезпечення зв'язку та можливостей комунікації на території звільненого Криму;

- у випадку знищення, викрадення, пошкодження державою-окупантом в процесі воєнного звільнення Криму майна для зв'язку та комунікації – проведення заходів державної політики щодо відновлення та розбудови інформаційної інфраструктури в регіони (зокрема, відновлення роботи Інтернет-провайдерів, супутникового та кабельного ТБ,

будування телерадіопередавальних веж, створення умов для діджиталізація радіо тощо);

- впровадження нормативно-правових документів по співпраці медійного сектору з Військово-цивільними адміністраціями;

- створення єдиного офіційного центру (на першому етапі) для надання, розповсюдження офіційної перевіреної інформації від органів влади;

- налагодження системи сповіщення від державних органів влади населення Криму через медійні ресурси та канали соціальної комунікації;

- визначення (за необхідністю) офіційних спікерів для надання першочергової інформації;

- з метою запобігання розповсюдження неперевіреної інформації, протидії інформаційним загрозам визначення та впровадження на першому етапі низки заходів з дотримання медійної безпеки та медійної гігієни (фактчекінг, перевірка інформації, звернення до надійних джерел);

- з метою запобігання розповсюдженню недостовірної інформації та розповсюдженню дезінформації тимчасово введення цензури та обмеження діяльності ресурсів, які у 2014 році перейшли на бік окупанта та порушували українське законодавство;

- повна заборона діяльності медійних ресурсів (відповідно припинення діяльності організацій всіх форм власності) країни-агресори, які були створені на території Криму після лютого 2014 року;

- удосконалення «Глосарію назв, термінів та словосполучень, які рекомендовано для використання органами державної влади та місцевого самоврядування, дипломатичними представництвами України, засобами масової

інформації, організаціями громадського сектору у зв'язку з тимчасовою окупацією Російською Федерацією Автономної Республіки Крим, міста Севастополя та окремих районів Донецької і Луганської областей» та пропозиція використання журналістами термінології, яка відповідає позиції Української держави.

На довгостроковому етапі передбачається повернення суспільства до звичного образу та способу життя, доцільним стає:

- з метою встановлення зв'язку між державою (у перші роки – ВЦА) та суспільством: організація та проведення державних, освітніх та інформаційних кампаній, створення й оприлюднення масивів інформації, поширення корисної інформації через соціальні мережі та офіційні медіа-сторінки української влади;

- удосконалення нормативно-правової бази для функціонування ЗМІ в Криму (Закон «Про медіа», Стратегія інформаційної реінтеграції TOT AP Крим та м. Севастополь тощо), удосконалення наявних рішень та ухвалення нових необхідних рішень державною владою;

- запровадження українських нормативно-правових норм щодо функціонування ЗМІ та медійного середовища, видавничого сектору;

- підтримка та стимулювання відкриття кримських редакцій, корпунктів загальнонаціональних ЗМІ України на території Криму;

- створення різноманітного журналістського продукту різних форм та жанрів (програм, передач, ток-шоу тощо) з метою розвінчання наративів пропаганди держави-окупанта;

- державна підтримка для створення різноманітних ЗМІ державною мовою та мовами корінних народів

- формування та сприйняття розвитку ЗМІ та медійних ресурсів для задоволення потреб різних категорій суспільства з формуванням

якісного інформаційного, освітнього та культурного продукту для мешканців Криму за допомогою інноваційних проектів;

- формування спільно з громадянським суспільством політики культурної та інформаційної реінтеграції тимчасово окупованих територій України, зокрема Криму через різноманітні форми та методи праці з населенням (кампанії, акції, свята);

- ініціювання та проведення заходів з реінтеграції тимчасово окупованого Криму в єдиний інформаційний та освітньо-культурний простір України (конференції, форуми, круглі столи, дискусії тощо);

- залучення відомих осіб з політичної та гуманітарної сфер, лідерів думок, послів доброї волі як з Криму, так і з інших регіонів до висвітлення ситуації в Криму;

- залучення інструментів «м'якої сили» (soft power) для формування об'єктивного, позитивного ставлення до Криму у внутрішній та зовнішній аудиторії (національна культура, народна дипломатія);

- введення квот та стандартів на мовлення державною мовою та мовами корінних народів в ЗМІ Криму з метою виправлення ситуації, яка спостерігалась до окупації, коли переважна більшість ЗМІ виходила мовою держави-окупанта;

- створення державного мовника для корінних народів України за стандартами та лекалами Суспільного мовника України;

- повернення до Криму та підтримка всіх кримських медіа, які вимушено залишили Крим після окупації та продовжили свою роботу на материковій частині України після 2014 року. Наприклад, таких кримських медійних ресурсів: ІА «Центр журналістських розслідувань», проект «Крим. Реалії» (проект

української редакції «Радіо Свобода»), інформаційне агентство QNA (Агентство «Кримські новини»), ТРК «Чорноморська», телеканал «ATR», сайт «15 хвилин», дитячий телеканал «Lale», радіо «Meudan», газета «Кримська світлиця», сайт «Black Sea News», сайт «Голос Криму». Вимушено переміщені редакції «Чорноморська безпека», «Українське життя в Севастополі», редакція ТРК «Бриз» та редакцію газети ВМС України «Флот України»;

– проведення Дня журналіста, Дня радіо та телебачення на регіональному рівні з приверненням уваги мешканців Криму.

б) Деокупований Крим як інформаційна складова міжнародної політики України та висвітлення питання деокупації у міжнародних ЗМІ

– організація систематичних консультацій, обмін досвідом із міжнародними партнерами задля розповсюдження об'єктивної інформації про деокупований Крим;

– продовження співпраці з міжнародними неурядовими організаціями, які займаються «питаннями Криму»;

– залучення міжнародних партнерів і міжнародних організацій до активного будівництва та підтримки відновлення системи українських кримських ЗМІ та ;

– співпраця із фахівцями, журналістами провідних світових ЗМІ для ознайомлення міжнародної широкої аудиторії із реальною ситуацією в деокупованому Криму;

– забезпечення дієвої кооперації, систематичних консультацій міжнародних медійних організацій з кримськими ЗМІ;

– ініціювання відвідування півострова спеціальними міжнародними місіями та інституціями, сприяння роботі та прибуттю на

півострів моніторингових місій різноманітних міжнародних організацій, діяльність яких спрямована на висвітлення ситуації в деокупованому Криму;

– організація та проведення щорічної міжнародної журналістської конференції в Криму з метою висвітлення та привернення уваги світової спільноти та ЗМІ;

– введення квоти на кримську тематику в системі українського іномовлення.

в) Реалізація засобів подолання наслідків гібридних інформаційних викликів

Окупація Криму супроводжувалася значною роботою держави-окупанта щодо України, яка мала гібридний характер внаслідок того, що проводилася та реалізувалася не лише в інформаційній сфері, а в інших гуманітарних сферах життєдіяльності суспільства. Комплекс заходів протидії та подолання наслідків має використовуватися на всіх рівнях роботи (на регіональному рівні , а саме деокупована територія, а також на загальнонаціональному, міжнародному рівнях) та проводитися з використанням новинних засобів протидії інформаційним загрозам:

– організація різних видів та форм співпраці з представниками державних органів влади, експертного середовища (науково-практичні конференції, симпозиуми, диспути, круглі столи тощо) задля донесення позицій українського суспільства як у Криму, в Україні, так і за кордоном;

– заохочення зусиль усіх міжнародних та національних професійних інституцій та спільнот щодо спростування ворожої пропаганди після деокупації ;

– відновлення української національної політичної ідентичності громадян України на ТОТ

через проведення ґрунтовних наукових та науково-популярних досліджень;

- створення всебічних науково-дослідних праць із вивченням подій в регіоні, ґрунтовні студії з історії Криму, історія посягань РФ на Крим з розвінчанням експансійної політики, дослідження позиції міжнародній світової спільноти щодо Кримського питання з метою встановлення історичної правди, об'єктивного погляду, оцінки сучасної ситуації після деокупації Криму;

- створення сучасного інтелектуального інформаційного продукту, спрямованого на популяризацію української історії, культури, мови, зокрема Дня (фестивалю) українського кіно, Дня театру, фестивалі культури тощо;

- організація та проведення національних українських державних та релігійних свят;

- залучення в проведенні державної інформаційної політики відомих осіб, лідерів думок, національних героїв.

г) У сфері видавничої справи

У матеріалах «Деокупований Крим. Першочергові кроки держави» відсутнє бачення щодо здійснення першочергових кроків у видавничій сфері.

У рамках державної політики щодо деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим та м. Севастополь повинні, перш за все, мають бути внесені зміни до Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АР Крим та міста Севастополя, яка затверджена Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 117/2021 у розділ Інформаційна політика. Проект тексту:

«Україна забезпечуватиме подолання книжково-пропагандистського впливу російської

книги на свідомість мешканців, повернення їх в ментальний культурний та соціальний простір через українську книгу на деокуповану територію Автономної Республіки Крим та міста Севастополя».

Шлях повернення української книги на деокуповану територію Автономної Республіки Крим та міста Севастополя повинен мати основу – спеціалізовану комплексну державну програму «Українська книга – майбутнє Криму» (назва програми умовна як робоча пропозиція), яка має бути розроблена та ухвалена рішенням КМУ відповідно до ЗУ «Про видавничу справу». Також законодавчі аспекти видавничої діяльності визначає Конституція України. Стаття 34 гарантує право на свободу думки і слова, на вільне висловлення своїх поглядів і переконань. Таким чином, кожен громадянин може займатися видавничою діяльністю у рамках закону. Статтею 54 Конституції України громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової, технічної творчості, захист інтелектуальної власності та авторських прав. Це дає можливість мати основу для розробки Спеціалізованої комплексної державної програми «Українська книга – майбутнє Криму», яку мав би реалізовувати Український інститут книги відповідно на виконання Закону України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні».

Український інститут книги – державна установа при Міністерстві культури та інформаційної політики України, покликана формувати державну політику у книжковій галузі, проводити промоцію книгочитання в Україні, підтримувати книговидавничу справу, стимулювати перекладацьку діяльність, популяризувати українське книговидання.

Спеціалізована комплексна державна програма «Українська книга – майбутнє Криму» повинна бути розроблена мінімум на 10 років періоду реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополь.

Основними завданнями програми мають бути:

– розроблення окремої програми конкурсної закупівлі книговидавничої продукції державною мовою та мовами корінних народів України за кошти державного бюджету різножанрової української та перекладної літератури для різних вікових груп населення і наповнення ними публічних бібліотек, а також бібліотек дошкільних закладів, шкільних та вищих навчальних закладів деокупованого Криму;

– створення сприятливих умов через систему орендних, податкових та кредитних преференцій для організації українських видавництв, книгарень і книготорговельних мереж та книжкових друкарень;

– удосконалення державної політики та впровадження заходів з метою розвитку та підтримання книговидання та книгорозповсюдження мовами корінних народів України;

– повномасштабне введення в дію Закону України № 1213-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання розвитку українського книговидання і книгорозповсюдження»;

– комунікації з урядами країн учасників Кримської платформи про надання необхідної фінансової грантової підтримки на відновлення видавничої справи в деокупованому Криму, закупівлі української книжкової продукції для бібліотек Криму;

– організація регулярних щоквартальних всеукраїнських книжкових ярмарок у різних містах Криму;

– запровадження практики системних зустрічей кримської читацької аудиторії з українськими та зарубіжними письменниками;

– запровадження в дошкільних закладах, шкільних та вищих навчальних закладах уроків з української мови, літератури та читання творів як українських авторів, так і зарубіжних в українському перекладі;

– заснування програми грантової підтримки авторів/письменників, які пишуть українською мовою та мовами корінних народів України, а також перекладів на ці мови;

– організація на базі бібліотек безкоштовних курсів з вивчення української та європейських мов з врученням подарункових наборів словників та необхідної книжкової, аудіо, відео продукції;

– забезпечення вихователів, вчителів та викладачів необхідною наочно-методичною та пізнавальною літературою;

– організація на конкурсних засадах державного замовлення для медіа та цикл теле та радіопередач про українські книжки та авторів;

– заснування всеукраїнського та міжнародного бібліотечного та книжкового щорічних форумів в Криму;

– створення в Криму літературних письменницьких резиденцій;

– проведення різноманітних читацьких літературно-мистецьких конкурсів, кружків пізнавально-просвітницького змісту в позашкільний час для дітей та юнацтва.

Крім реалізації Спеціалізованої комплексної державної програми «Українська книга –

майбутнє Криму» першочерговими кроками держави має бути:

1. Кадрове перезавантаження місцевих органів управління культурою, культурних установ і організацій та бібліотек, звільнення колаборантів та їх люстрація.

2. Вилучення з бібліотек, закладів освіти, центрів культури, книгарень, інтернет-магазинів та медіа ресурсів російських пропагандистських книг, аудіо та відео продукції.

3. Організація системної роботи з повернення української книги та літератури в інформаційний і соціальний простір деокупованого Криму шляхом відновлення державних установ, зокрема республіканського комітету з інформації Автономної Республіки Крим (на період військової адміністрації – управління з інформаційної політики АР Крим та управління інформаційної політики міста Севастополя).

4. Відновлення стратегічних державних установ/організацій та підприємств на період 10 років реінтеграції звільненого Криму від окупації, зокрема:

– відновлення діяльності Державної організації «Всеукраїнський інформаційно-культурний центр» у місті Сімферополі, засновником якого є Державний комітет телебачення і радіомовлення України;

– відновлення діяльності Державної установи «Український культурно-інформаційний центр» у місті Севастополі, засновником якого є Міністерство культури та інформаційної політики України

– відновлення державного підприємства «Видавництво «Таврія»

– відновлення державного підприємства «Видавництво і Друкарня «Таврида».

5. Відновлення фінансової підтримки редакції газети «Кримська світлиця» та дитячого кримського видання «Джерельце», відновлення дитячих та літературно-мистецьких видань корінних народів Криму.

6. Створення в Таврійському Національному Університеті імені Володимира Вернадського факультету «Видавнича справа».

7. Розробка та ухвалення урядової програми з підготовки/навчання кадрів/студентів з числа кримських абітурієнтів/молоді, що проживали на окупованій території, для забезпечення кадрової політики в галузі видавничої справи деокупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя з філією Української академії друкарства в Сімферополі, що функціонувала до окупації Криму та іншими українськими вишами.

8. Визначення Національної бібліотеки України імені Володимира Вернадського відповідальними за організацію комплектування/доукомплектування бібліотечних фондів для деокупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

9. Оголошення загальнонаціонального збору книг від народу України для мешканців деокупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Проводити постійно діючі всеукраїнські акції зі збору книжкової продукції для кримчан.

10. Друк подарункової книги «Кобзар» та ряд тематично-патріотичних листівок українською мовою з державною символікою України та кримськотатарського народу на тему «З Україною в серці» накладом 1 мільйон примірників для масової волонтерської акції з розповсюдження книг для кримчан в перші місяці звільнення Автономної Республіки Крим та міста Севастополь.

г) Притягнення до відповідальності за колабораційну, антидержавну діяльність в інформаційній сфері за період окупації

– проведення моніторингу ситуації, збір інформації про порушення прав людини, прав журналістів, злочинів в медійній сфері Криму;

– аналіз і класифікація отриманої інформації щодо порушень закону та прав людини, будування механізмів реагування, моделювання ситуацій і вироблення на цій базі стратегічних векторів політики для громадянського суспільства, України та її партнерів;

– формування доказової бази для притягнення російської федерації до міжнародно-правової відповідальності за злочини в інформаційній сфері;

– розповсюдження об'єктивної та перевіреної інформації про процеси на півострові, що відбувалися протягом окупації у інформаційній сферах життєдіяльності, й особливо про протиправні дії окупаційної влади Російської Федерації у питаннях порушення прав та свобод людини, норм міжнародного гуманітарного права та свободи слова;

– ініціація розгляду в українських та міжнародних судах справ з порушення прав людини, порушення прав журналістів, громадянських журналістів, вимог щодо компенсації незаконно привласненого протягом окупації майна українських ЗМІ в Криму;

– проведення люстрації в тимчасово окупованому Криму з метою виявлення журналістів-колаборантів, які співпрацювали з державою-окупантом та проводили антиукраїнську політику мовлення;

– проведення люстраційного процесу та відновлення роботи професійних спілок журналістів в Криму, зокрема Національної спілки журналістів України;

– ініціація розгляду у Міжнародних Судах вчинених злочинів в інформаційній сфері Криму.

ІІІ. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ З ПИТАНЬ РЕІНТЕГРАЦІЇ ТОТ АР КРИМ ТА м. СЕВАСТОПОЛЬ

Пункт 73 розділу «Інформаційна політика» Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя (затверджена указом Президента України від 24.03.2021 р. № 117/2021) передбачає: «Україна забезпечує системну підтримку засобів масової інформації, які вимушено були переміщені на підконтрольну Україні територію у зв'язку з тимчасовою окупацією і продовжують діяльність, а також засобів масової інформації, організацій, інших суб'єктів інформаційної діяльності, у тому числі соціальних медіа, що на постійній основі об'єктивно та достовірно висвітлюють кримську тематику».

Відповідно до статті 3 Закону України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» (далі – Закон про підтримку медіа) державна адресна підтримка надається виключно суб'єктам у сфері медіа, які поширюють медіа для дітей та юнацтва, для осіб з інвалідністю, спеціалізовані наукові друковані медіа, що видаються науковими установами та закладами вищої освіти, медіа, які цілеспрямовано сприяють розвитку мов та культур національних меншин і корінних народів України, а також друковані медіа літературно-художнього напрямку.

Відповідно до статті 4 Закону про підтримку медіа державна підтримка суб'єктів у сфері

медіа здійснюється шляхом протекціоністської політики зниження споживчої вартості інформаційної продукції, включаючи податкове, тарифне, митне, валютне та господарське регулювання, відшкодування збитків, подання фінансової допомоги.

Необхідні для фінансової допомоги кошти визначаються в Державному бюджеті України окремим рядком і обслуговуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів.

Визначені для фінансової допомоги кошти використовуються з метою надання:

фінансової допомоги суб'єктам у сфері медіа, визначеним статтею 3 цього Закону;

економічної підтримки телерадіоцентрам та поліграфічним підприємствам і підприємствам зв'язку відповідно до вимог статті 2 цього Закону.

Розподіл коштів, зазначених у частині другій цієї статті, здійснюється Кабінетом Міністрів України.

Визначені цим Законом норми державної підтримки застосовуються до всіх суб'єктів у сфері медіа, які діють відповідно до Конституції України, незалежно від форми власності, крім медіа, зазначених у частині третій цієї статті.

Не застосовуються норми державної підтримки суб'єктів у сфері медіа, які:

поширюють медіа рекламного характеру;

поширюють медіа еротичного характеру;

засновані в Україні міжнародними організаціями або за участю юридичних чи фізичних осіб інших держав, осіб без громадянства;

поширюють медіа, в яких понад 50 відсотків загального обсягу випуску становлять матеріали іноземних медіа.

Норми соціального захисту відповідно до цього Закону застосовуються до журналістів і в межах, визначених його окремими статтями, прирівняних до них інших творчих працівників зазначених суб'єктів у сфері медіа.

Забезпечення реалізації норм цього Закону, зокрема визначення порядку регулювання та надання державної підтримки суб'єктам у сфері медіа, запровадження із зазначеною метою відповідних тарифів, створення сприятливих умов розвитку, запровадження методики і порядку регулювання заробітної плати, охорони праці і соціального захисту журналістів, здійснення інших заходів, покладається на Кабінет Міністрів України.

Статтею 5 цього Закону передбачено, що від податку на додану вартість звільняються відповідно до Податкового кодексу України операції з продажу (передплати) і доставки (на всіх її етапах – від редакції до передплатника) друкованих медіа вітчизняного виробництва.

Пільгове оподаткування суб'єктів у сфері медіа застосовується відповідно до Податкового кодексу України.

Стаття 6 Закону передбачає, що державні та комунальні суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа, суб'єкти у сфері друкованих медіа, засновані об'єднаннями громадян, державними науково-дослідними установами, навчальними закладами, трудовими і журналістськими колективами, підприємства зв'язку, що їх розповсюджують, користуються орендою та послугами поштового, телеграфного і телефонного зв'язку в порядку та за тарифами, встановленими для бюджетних організацій.

Стаття 9 Закону передбачає, що тариф на оформлення передплати та доставку передплатникам друкованих медіа має становити не

більше 40 відсотків собівартості виготовлення одного примірника передплатного друкованого медіа.

На території Донецької та Луганської областей, де органи державної влади України здійснюють свої повноваження, встановлюються окремі тарифи на приймання та доставку вітчизняних друкованих медіа за передплатою, що доставляються на території цих областей.

Таким чином Закон України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста» передбачає державну підтримку лише для медіа певного напрямку, а не всім медіа, які вимушено були переміщені на підконтрольну Україні територію у зв'язку з тимчасовою окупацією або тим медіа, що на постійній основі об'єктивно та достовірно висвітлюють кримську тематику.

У цьому випадку положення Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя щодо забезпечення системної підтримки засобів масової інформації, які вимушено були переміщені на підконтрольну Україні територію у зв'язку з тимчасовою окупацією або тим медіа, що на постійній основі об'єктивно та достовірно висвітлюють кримську тематику потребують внесення змін до чинного законодавства України, починаючи з базового Закону України «Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста».

IV. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ З ПИТАНЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ ТОТ АР КРИМ ТА м. СЕВАСТОПОЛЬ

Здійснювати системний моніторинг та аналіз прийнятого законодавства України, що стосується державної політики України з питань інформаційної реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, зокрема:

– Постанови Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія реінтеграції в Україну тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь: проблемні питання, шляхи, методи та способи» від 22 вересня 2016 року;

– Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя».

Притягнути до відповідальності державних службовців за невиконання: Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополя» від 27 грудня 2028 року.

Кабінету Міністрів України розробити, затвердити та реалізовувати нове Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополя», що практично забезпечить реалізацію державної політики в інформаційній сфері.

Кабінету Міністрів України надати експертну оцінку невиконання статей/розділів

вищезазначеного діючого законодавства України та здійснення державного контролю над його виконанням, реалізацією в державній інформаційній політиці України.

Президенту України доручити функціонал моніторингу, аналізу та експертної оцінки виконання/невиконання вищезазначеного діючого законодавства України і уповноважити відповідальними за контроль виконання Представництву Президента в Автономній Республіці Крим із обов'язковим залученням громадськості, представників ЗМІ та експертів шляхом підвищення статусності експертної Ради при ППУ в АР Крим. Реалізація державної інформаційної політики щодо Автономної Республіки Крим та м. Севастополя потребує відповідального контролю, моніторингу за її виконанням. Запровадження механізмів недопущення ризиків та ліквідації загроз невиконання державної інформаційної політики з питань реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

Кабінету Міністрів України спільно з Представництвом Президента в АР Крим та експертною Радою при ППУ в АР Крим здійснити експертну оцінку, підготувати фахові висновки та запропонувати перегляд їхніх положень, де зазначені повноваження державних центральних органів влади, що формують та реалізують державну політику з питань інформаційної реінтеграції тимчасово окупованої АР Крим та м. Севастополь, зокрема:

- Міністерства культури та інформаційної політики України;
- Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України;
- Державний комітет телебачення і радіомовлення України;

– Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення.

Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України забезпечити цільове фінансування щодо забезпечення формування та реалізації державної політики з питань інформаційної реінтеграції тимчасово окупованої АР Крим та м. Севастополь. Реалізація фінансово забезпечення здійснюється за рахунок та в межах коштів державного та місцевих бюджетів, суб'єктів інформаційної діяльності, коштів міжнародної технічної допомоги, внесків заінтересованих міжнародних організацій та інших джерел, не заборонених законом.

Кабінету Міністрів України доручити Міністерству культури та інформаційної політики України сформувати державну Програму підтримки незалежних ЗМІ, що переміщені з тимчасово окупованого Криму та створюють інформаційний контент, направлений на інформаційну реінтеграцію ТОТ АР Крим та м. Севастополь, забезпечити публічність і прозорість державних програм підтримки. Основою і підґрунтям є статті 73, 74 розділу Інформаційна політика Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 117/2021.

Центральним органам виконавчої влади, що формують і реалізують державну інформаційну політику України, почати формувати контент щодо інформаційної реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя відповідно на виконання Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності».

У період російсько-української війни необхідно термінове удосконалення державної інформаційної політики у воєнній сфері, підготовці військових журналістів.

Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики розглянути рекомендації експертної групи «Гуманітарна політика» Експертної мережі Кримської платформи шляхом проведення комітетських слухань на тему: «Реалізація державної політики України з питань інформаційної реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя». Зробити висновки та затвердити експертні рекомендації до виконання центральними органами влади, що реалізують державну політику з питань інформаційної реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

Президенту України відповідно до Положення про Консультативну раду з питань деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, що затверджена Указом Президента України від 15 серпня 2023 року скликати консультативну раду, на якій:

– виробити позиції України з ключових напрямів діяльності Кримської платформи щодо міжнародної інформаційної політики взаємодії у питаннях протидії російській пропаганді;

– підготувати пропозиції щодо удосконалення українського законодавства з питань, що стосуються деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя в інформаційній політиці держави України;

– підготувати з урахуванням положень Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 117/2021, та внесення в установленому порядку пропозицій щодо пріоритетів діяльності, у тому числі в рамках Кримської платформи, з питань інформаційної реінтеграції, захисту прав та інтересів громадян України, подолання наслідків і відшкодування шкоди кримських ЗМІ, що зазнали агресії; журналістам та працівникам редакцій, що зазнали політичних репресій у зв'язку зі збройною агресією та тимчасовою окупацією Російською Федерацією частини території України.